

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهیافت

سال هجدهم، شماره ۶۷، تابستان ۱۴۰۳
صفحه ۳۲۵ تا ۳۴۸

بررسی گفتمان طالبان در امارت اسلامی افغانستان و پیامدهای آن برای حکمرانی در ایران

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

اسماعیل شفیعی سروسستانی

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

سید یحیی بطحایی

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

بشیر اسماعیلی

چکیده

با توجه به اثرات مهمی که بازگشت طالبان به قدرت برکشور ما ایران دارد، ضروری است که این واقعه از جهات مختلف مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد. از همین رو، پرسش اصلی این مقاله معطوف به بررسی گفتمان طالبان در امارت اسلامی افغانستان و پیامدهای ایدئولوژیک آن برای حکمرانی در ایران شده است. فرضیه مقاله بر آن است که حاکمیت طالبان بر افغانستان دارای مبانی گفتمانی و تبعات سیاسی و اجتماعی متعددی است که از یک سو همگی متأثر از همان گفتمان است و از سوی دیگر، نتایج این تحولات تأثیر بر نظام حکمرانی در ایران دارد. یافته‌های تحقیق نشان داده که گفتمان طالبان نه از نظر کلامی، بلکه از منظر کنش و نگاه فقهی شکلی از بنیادگرایی سلفی است که با جامعه افغانستان و شکاف‌های قومیتی‌اش چندان همخوان نیست. التهابات درونی افغانستان را تشدید می‌کند و منجر به بی‌ثباتی اجتماعی‌اش می‌شود؛ این بی‌ثباتی پیامدهای منفی و ناخوشایندی برای حکمرانی در ایران دارد، که شامل طیفی از تنش‌ها و تعارض‌ها، از تقابل‌های گفتمانی شیعه و سنی تا موضوعاتی همچون افزایش شمار مهاجران میگردد. رویکرد این تحقیق تحلیل گفتمانی است. داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و اسنادی جمع‌آوری شده است.

کلیدواژه: افغانستان، طالبان، تحلیل گفتمان، حکمرانی، مهاجرت.

* نویسنده مسئول: esmaeilshafiee@yahoo.com

تاریخ تایید: ۱۴۰۳/۰۴/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۰۱

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 18, No.67, Summer 2024, P 3-18

rahyaftjournal.ir

Examining the discourse of the Taliban in the Islamic Emirate of Afghanistan and its consequences for governance in Iran

Esmail Shafiee Sarvestani

Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran

Seyed Yahya Bathaie

Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran

Bashir Esmaeili

Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran

Abstract

considering the significant effects of the Taliban's return to power on Iran, it is crucial to analyze this event from various perspectives. Therefore, the central question of this paper focuses on the examination of the Taliban's discourse within the Islamic Emirate of Afghanistan and its ideological repercussions for governance in Iran. The hypothesis of this paper suggests that the Taliban's rule over Afghanistan is underpinned by discursive foundations and has multiple political and social implications, which are both shaped by this discourse and directly impact Iran. Research findings indicate that the Taliban's discourse is not theological but rather reflects a form of Salafi fundamentalism that is incompatible with Afghanistan's sociocultural fabric, exacerbating internal tensions and leading to social instability. This instability poses negative consequences for

* Corresponding Author: esmaeilshafiee@yahoo.com

How to Cite: Shafiee Sarvestani, E., Bathaie, S. Y., Esmaeili, B (2024). Examining the discourse of the Taliban in the Islamic Emirate of Afghanistan and its consequences for governance in Iran, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 17(67), 3-18.

Received: 20/02/2024

Accepted: 15/07/2024

governance in Iran, ranging from conflicts between Shia and Sunni discourses to issues such as an increase in the number of migrants. The research adopts a discourse analysis approach, with data gathered through library research.

Introduction

The Taliban has regained power in Afghanistan with the promise of establishing Islamic law and ensuring security and justice. Their extremist ideologies have led them towards violence and excessive pragmatism. The theoretical foundations of the Taliban can be assessed through three main axes: theology (the Deobandi school), politics, and ethnicity (Pashtun). This study poses the primary question: What are the foundational elements of the Taliban's discourse in the Islamic Emirate of Afghanistan, and what ideological consequences does this discourse have for governance in Iran? Given the serious challenges the Taliban poses for Iran, understanding their discourse and actions is essential for the Islamic Republic of Iran to design proactive policies in response.

Materials & Methods

Discourse is understood as a social activity that manifests externally through various forms, including speech. A key aspect of understanding and analyzing discourse is the unity of power and knowledge. According to Foucault, discourse is the intersection of knowledge and power; each specific field of knowledge creates a set of affirmative and negative rules that dictate what one should say and what topics are permissible. Foucault argues that discourse in any given period dictates how subjects should think or speak, emphasizing that discourse is not merely a reflection of the subject's awareness but rather serves the interests of power. Consequently, the social world is a product of discourses, which also shape human actions in accordance with this reality. Discourse encompasses the entire social sphere.

Islam (characterized by modernism opposition, a return to pre-modernity, a stringent interpretation of religious concepts, and a self-perception of conflict) alongside ethnocentric beliefs centered on Pashtunism and jihad are key elements shaping the discourse of the Taliban. Islam serves as the core of the Taliban's ideology, justifying and interpreting all their actions. The Taliban sees the implementation of Sharia law as the primary duty of the state. Their forces originate from Islamic educational institutions known as "madrasas," and their

interpretations of concepts like "monotheism and polytheism" form the basis of their fundamentalist ideology. Tribal customs and traditions of Pashtun ethnicity greatly influence the Taliban's discourse, particularly regarding women's rights and their role in society. The Taliban considers other Islamic sects as apostates and engages in takfir (excommunication). They aspire to revive the Islamic caliphate and justify military and terrorist actions to achieve their objectives. The Taliban harbors a profoundly anti-Shia ideology, and their worldview is characterized by a rejection of modernity and a hostility towards the West.

Discussion & Results

The Taliban's resurgence poses two major challenges for Iran: ideological and discursive repercussions, which include the confrontation between the concepts of caliphate and guardianship (Wilayat Faqih); and the clash of governance models between "Islamic Emirate" and "Islamic Republic." Additionally, governance challenges manifest in the form of extensive migration, which incurs significant costs for Iran, including security, education, health, and economic burdens, exacerbating unemployment, covert energy subsidies, social conflicts, the spread of specific diseases, increased birth rates, implications of marriage, and vaccination needs. Other challenges include drug trafficking and water disputes over fresh water resources (such as the Helmand River), as well as border conflicts.

Conclusion

The Taliban's return to power has far-reaching implications for Iran. Their radical interpretation of Islam, rooted in Pashtun traditions and the Deobandi ideology, has led to increased violence in Afghanistan. With their jihadist beliefs, they seek to alter the political landscape of the region and the world. The Taliban's discourse challenges the ideological foundation of the theory of guardianship and the governance model of the Islamic Republic. Moreover, the rising number of migrants, drug trade, water disputes, border violence, and security concerns are some of the critical challenges posed by the emergence of the Taliban in Afghanistan for the Iranian government.

Keywords: Afghanistan, Taliban, Discourse Analysis, Governance, Immigration

مقدمه

طالبان با شعار برقراری شریعت اسلامی و تأمین امنیت و عدالت دوباره در افغانستان قدرت را به دست گرفتند. مطلق‌انگاری و قشری‌گری در تفسیر منحصر به فرد از شریعت و احکام اسلامی و فقدان بصیرت و بلوغ اندیشه دینی، طالبان را به سمت خشونت و عملگرایی مفرط سوق داده است. مبانی فکری و نظری طالبان را می‌توان در سه محور کلام، سیاست و قومیت پشتون مورد ارزیابی قرار داد. مبانی کلامی و پیش‌زمینه‌های تاریخی تفکر طالبان را باید در جریان فکری اهل حدیث جستجو نمود که ریشه در اندیشهٔ احمد حنبل دارد که بعدها توسط ابن تیمیه به صورت یک مکتب فکری مشخص درآمد.

این مبانی کلامی تحت تأثیر جریان‌های سیاسی و تحولات اجتماعی و تاریخی در تفکرات طالبان تأثیرگذار شدند و در این میان مکتب دیوبندی که تجلی آیین وهابیت در شبه قاره هند محسوب می‌شود به واسطه مدارس مذهبی پاکستان و گروه‌های بنیادگرای اسلامی همچون القاعده و جمعیت‌العلماء الاسلام با حمایت پاکستان، عربستان و امارات متحده، مَجْرای تحقق آموزه‌های جریان فکری اهل حدیث و وهابیت در طالبان شدند. حملهٔ شوروی به افغانستان، اگرچه آنجا را تبدیل به ویتنامی برای مسکو کرد و آن را در باتلاق فرو برد (اندرسون، ۱۳۹۷: ۱۲۹)، اما باعث تقویت خوانش دیوبندی از مذهب حنفی شد. چرا که اصولاً این دیوبندی‌ها بودند که بر مبارزه با استعمار و جهاد با کفار تأکید وافر داشتند. از سویی دیگر، آموزه‌های فکری و ارزشی قوم پشتون که مهمترین خاستگاه اجتماعی جنبش طالبان است را باید بخش دیگری از تبارشناسی طالبان محسوب داشت.

با این مقدمات این تحقیق، این پرسش اصلی را در کانون توجه خود قرار داده که مبانی و ارکان گفتمان طالبان در امارت اسلامی افغانستان چیست و این گفتمان چه پیامدهای ایدئولوژیکی برای حکمرانی در ایران دارد. چرا که برخی از کارشناسان بر این باورند که به دلایلی از جمله «قرار گرفتن طالبان در اردوگاه سلفی-تکفیری؛ تجربه حکومت آنها در طول سالهای ۲۰۰۱-۱۹۹۶ بر افغانستان و برخورد آنها با سایر گروه‌ها و رفتار توأم با تحجر و خشونت در قبال زنان؛ محوریت قرار دادن قوم پشتون و سرکوب دیگر گروه‌های قومی؛ حمله به کنسولگری ایران در مزارشریف و شهادت دیپلمات‌های ایرانی؛ پیوند جناح رادیکال‌شان مانند گروه حقانی با داعش و احتمال تشکیل جبهه‌هایی علیه ایران؛ تداوم رابطه طالبان با آمریکا و امکان استفاده ابزاری آمریکا از آنان؛ تبدیل مجدد افغانستان به کانون تولید و صادرات مواد مخدر؛ و عدم اطمینان به شعارهای آنها مبنی بر تشکیل دولت فراگیر همراه با برخی اقدامات سرکوب‌گرایانه‌شان در مناطقی مانند پنجشیر»، طالبان برای ایران چالش‌هایی جدی ایجاد خواهند کرد (مسعودنیا، ۱۴۰۰: ۱). از همین رو فهم گفتمان و

کنش آنها برای سیاستگذاری فعالانه، برای جمهوری اسلامی ایران بسیار ضروری و حیاتی است. در ادامه با رویکرد تحلیل گفتمانی (Discourse Analysis) این موضوع بررسی خواهد شد.

چارچوب نظری: تحلیل گفتمان

واژه «گفتمان» به اصطلاح رایج گستره‌ای از رشته‌ها بدل شده: نظریه انتقادی، جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی، فلسفه، روان‌شناسی اجتماعی و بسیاری رشته‌های دیگر؛ به طوری که در بسیاری موارد حتی تعریف هم نمی‌شود. این واژه به گونه‌ای وسیع در تحلیل متون ادبی و غیرادبی به کار می‌رود و اغلب برای اشاره به پیچیدگی خاصی در وجوه مبهم و گاه گیج‌کننده استفاده می‌شود. این واژه احتمالاً گسترده‌ترین بازه دلالت‌های ممکن را در میان واژگان ادبی و فرهنگی دارد. با اینحال در بیشتر موارد، واژه‌ای در متون نظری است که کمتر از همه تعریف شده؛ به همین دلیل ردیابی شیوه‌هایی که با آن سعی می‌کنیم معنای این واژه را دریابیم جالب خواهد بود (میلز، ۱۳۸۹: ۱۴).

از منظر لغوی، واژه گفتمان، از discurs-us به معنای گفتگو، محاوره آمده؛ معادل‌های فارسی گفتمان عبارتند از: گفتار، سخن، بحث، مقال. هریس (Zellig Harris) به عنوان اولین شخصی که واژه گفتمان را وارد حوزه زبان‌شناسی کرد، آن را به همین معنا گرفت. اصطلاح گفتمان در اشاره به منظومه معانی است که در آن واژگان و نشانه‌ها با توجه به تمایزی که با یکدیگر دارند معنا می‌یابند (کلانتر مهرجردی و خرمشاد، ۱۳۹۶: ۷۴). بعضاً دیسکورس را به دو معادل متمایز گفتمان و گفتار برگردانده‌اند. گفتمان، اندیشه به منزله یک فعالیت اجتماعی است که نموده‌های بیرونی از جمله نموده‌های کلامی پیدا میکند و منشاء تاثیر در جهان خارج میشود. در معنای گفتار، بیشتر به ساختار درونی اندیشه‌ای که در قالب کلام نموده شده توجه میشود تا به تاثیرات بیرونی آن (پایا، ۱۳۸۲: ۳۹۴).

یکی از نکات مهم در فهم و تحلیل گفتمان وحدت قدرت و دانش است. از نظر فوکو گفتمان محل تلاقی دانش و قدرت است؛ یعنی هر رشته خاصی از دانش در هر دوره خاصی مجموعه‌ای قواعد ایجابی و سلبی به وجود می‌آورد که آنها مشخص می‌کنند شخص چه باید بگوید و درباره چه چیز صحبت کند یا صحبت نکند. به عقیده فوکو در هر دوره گفتمان تعیین می‌کند سوژه به گونه‌ای خاص بیندیشد یا حرف بزند و گفتمان حاصل آگاهی سوژه نیست، پس دانش در خدمت قدرت است (صالحی زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۱).

به لحاظ هستی‌شناسی، گفتمان‌ها به این مطلب اشاره دارند که حقایق ثابت بیرونی وجود ندارد و تنها از طریق گفتمان است که این حقایق بازنمایی می‌شود. در این بازنمایی،

زبان حقیقت را ایجاد می‌کند و تغییر می‌دهد. بنابراین، جهان اجتماعی محصول گفتمان‌ها است و حتی کنش انسان را نیز متناسب با این حقیقت تولید می‌کند. برای مثال، طغیان رودخانه و جاری شدن سیل حادثه‌ای است که مستقل از تفکر و ذهنیت مردم روی می‌دهد، اما زمان معنادهی به آن از سوی مردم مصادف است با گفتمانی شدن آن که افراد براساس گفتمان‌های خود آن را به خشم خدا، سوءمدیریت دولتی، ال نینو، خرابی سیل‌بند و مانند اینها تعبیر و تحلیل می‌کنند. این گفتمان‌ها آثار و پیامدهای خاص خود را به همراه دارند که از ساختن سیل‌بند، دفاع از سیاست‌های زیست‌محیطی و انتقاد از دولت گرفته تا تقویت دینداری و ایمان به خدا، همه را دربرمی‌گیرد. پس در این نظریه واقعیت اجتماعی ساخته و معنادار می‌شود که آن از طریق زبان صورت می‌گیرد. خصوصیت این معناسازی این است که امری دائمی است و حد یقینی ندارد و اصطلاحاً زبان امری در حال ساخته شدن است نه از قبل ساخته شده (مقدمی، ۱۳۹۰:۹۱).

بنابراین گفتمان است که به جهان شکل می‌دهد و آن را می‌سازد. جهان نقشی از گفتمان است که به ساحت آگاهی در می‌آید. گفتمان به مثابه منظومه معانی، که در آن نشانه‌ها با توجه به تمایزی که با یکدیگر دارند معنا می‌یابند؛ تنها به معنابخشی محدود نبوده، بلکه هر برداشت، سلسله‌ای از افعال و اعمال را موجب می‌شود و پیامدهای خاص اجتماعی را نیز در پی دارد (کلانتر مهرجردی و خرمشاد، ۱۳۹۶:۷۲). عمده‌ترین پیامد اجتماعی این نظام معنادهی برساختن جهان در ذهن سوژه است. بدین معنا جهان اجتماع و انسان جهانی ذاتاً بی‌شکل و بی‌معنی است و به وسیله گفتمانهای مسلط در هر عصری معنا و شکلی خاص می‌گیرد و محدود و محصور می‌شود (بشیری، ۱۳۸۶:۳۳۱).

از همین رو و بر اساس این نگرش فوکویی، گفتمان نه تنها بزرگ‌تر از زبان است، بلکه کل حوزه اجتماع را دربر می‌گیرد و نظام‌های حقیقت را بر فاعل‌های اجتماعی (سوژه‌ها) تحمیل می‌کند. مفهوم کلیدی در نظریه گفتمان فوکو، «حکم» است. هر حکم اگرچه شبیه گزاره و در قالب زبان قابل بیان است، ولی از جنس زبان نیست. مجموعه چند حکم یک صورت‌بندی گفتمانی را شکل می‌دهد. فوکو گفتمان را این‌گونه تعریف می‌کند: ما مجموعه‌ای از احکام را، تا زمانی که متعلق به صورت‌بندی گفتاری مشترکی باشد، «گفتمان» می‌نامیم. گفتمان متشکل از تعداد محدودی از احکام است که می‌توان برای آنها مجموعه‌ای از شرایط وجودی تعریف کرد. مثلاً، صورت‌بندی گفتمانی انقلاب را می‌توان متشکل از احکامی مانند «اسلام همه‌اش سیاسی است»، «حکومت، فلسفه عملی فقه است»، «سیاست ما عین دیانت ماست» و مانند آن دانست (امیدی، ۱۳۸۹:۱۲۳).

بنابراین گفتمان یک منظومه دلالتی است که تصویری از جهان را به واسطه نظامی از

معانی که خلق میکند، می‌سازد و این تصویر را بر سوزدهای مورد نظرش تحمیل میکند. در گفتمان، رژیم حقیقت با مناسبات قدرت در وحدت‌آند، و برای فهم شبکه قدرت ضروری است تا سازوکار تولید حقیقتی که پشت آن قرار دارد را درک و تحلیل کرد.

مبانی گفتمان طالبان

ماهیت و ویژگی‌های دولت یکی از مباحث علوم سیاسی است. بعضی بر این باورند که دولت در برخی از جوامع پیرامونی اصولاً شکل نگرفته و قدرت همان ساختار پیشامدرن خود را حفظ کرده است. در میان کشورهای جهان، کشورهای خاورمیانه از ساختی تاریخی و متصلب در خصوص شیوه حکومت‌داری، برخوردارند؛ ساختی که عملاً و نه لزوماً به صورت قانونی، از فلسفه سیاسی - اجتماعی جمع‌گرا تبعیت کرده؛ و به دلیل دخالت‌های نامحدود و بالفعل حکمرانان مطلق‌العنان و دولت‌های مختلف در شئون زندگی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مردم، جامعه مدنی به معنای گروه‌ها و نهادهای واسط و داوطلبانه بین مردم و دولت‌ها شکل نگرفته؛ و عمدتاً تفوق از آن اجتماعات طبیعی است. در خاورمیانه برخلاف فئودالیسم و سرمایه‌داری که در آنها به ترتیب، گروه‌های منزلت و طبقات اجتماعی حرف اول را می‌زنند، این گروه‌های قدرت است که در دسترسی به سایر منابع کمیاب ثروت و حیثیت، گوی سبقت را از طبقات اجتماعی و گروه‌های منزلت ربوده است. به عقیده جیمز بیل، در خاورمیانه به جای آنکه ثروت به قدرت بینجامد، قدرت به ثروت انجامیده است. همین موضوع است که باعث شده الگوی عملی اکثر دولت‌ها و نظام‌های سیاسی این منطقه اقتدارگرا و استبدادی باشد (شیرخانی و خوش گفتار، ۱۴۰:۱۳۹۱).

از سویی دیگر، برخی از متفکران با توجه به قدرت‌گیری نیروهای فراملی و جهانی، امروزه از انحلال دولت در نظم امپراتوریایی می‌گویند (دوزیناس، ۱۸۷:۱۳۹۶)؛ نظم امپراتوریایی که خود از جهاتی واکنشی بود به مقاومت نیروهای مدرن ستیزی همچون القاعده (رابین، ۲۱۹:۱۳۹۸)؛ و منجر به دخالت امپریالیستی آمریکا در افغانستان شد و از قضا رشد چریک‌های افغان در مقام نیروهای رهایی بخش ملی را موجب شد (اندرسون، ۱۶۰:۱۳۹۷). با این احتساب، دولت در مناطقی از خاورمیانه از یک سو تحت فشار مناسبات پیشامدرن و قومی و قبیله‌ای است و از سویی دیگر زیر فشار نیروهای جهانی و نظم‌های فراملی. لذا درک و تفسیر این گونه سامانه‌های سیاسی با محدودیتهای متعددی روبرو است. لذا، اولاً برای فهم چنین ساختارهایی از قدرت یکی از راهکارها تحلیل منظومه معانی و دلالت‌هایی است که گفتمان حاملان و حامیان قدرت را شکل می‌دهد و تغذیه می‌کند. و ثانیاً، در مورد طالبان باید توجه داشت که برخی آن را نه دولت بلکه عجتاً یک گروه

تروریستی می‌دانند که با زور سرنیزه بر منابع عمومی مسلط شده است. در همین راستا برای فهم ساخت قدرت پیشامدرن و بدوی طالبان که از نظر شکلی هیأت دولت را دارد ولی از نظر ماهیت بهره‌ای از آن ندارد، باید به فهم گفتمان آنها روی آورد. اسلام (با مولفه‌های مدرن‌ستیزی، بازگشت به عصر پیشاتجدد، تفسیر سخت‌گیرانه از مفاهیم دینی، خودحق‌پنداری ستیزگرایانه)، باورهای قوم‌مدارانه بر محوریت پشتون‌پرستی، و جهاد، از اهم دال‌هایی هستند که منظومه معانی گفتمان طالبان را شکل می‌دهند. می‌توان از دین اسلام به مثابه دال مرکزی در گفتمان فکری طالبان نام برد. آنها احیای اسلام نخستین را در سرلوحه برنامه‌ها و اهداف خود قرار داده و آن را توجیهی برای اعمال خود کرده‌اند. اسلام در اندیشه‌های طالبان به مثابه ستون مرکزی خیمه اندیشه‌های آنهاست که همه اعمال و رفتارشان تحت لوای این دال توجیه و تفسیر می‌شود. گفتمان طالبان در افغانستان اجرای قوانین شریعت را براساس معنادهی خویش از دستورات اسلام آغاز کرده است. اساساً خاستگاه نیروهای طالبان را آموزشگاه‌های اسلامی موسوم به «مدرسه» تشکیل می‌دهد. در واقع طالب - ریشه نام طالبان - در زبان پشتون به معنای طلبه یا همان دانشجو است (بک، ۱۳۹۸: ۴۱؛ نولته، ۱۳۸۸: ۳۰۹). در هر حال اسلام طالبانی را باید اسلامی در قرائت دیوبندی دانست.

تفسیر آنان از مفاهیمی مانند «توحید و شرک» که بنیاد اندیشه کلامی بنیادگرایی افراطی را تشکیل می‌دهد، در مغایرت آشکار با تفاسیر رایج آن مفاهیم در نزد سایر مکاتب اسلامی است. شاه ولی‌الله دهلوی، رهبر فکری بنیادگرایی افراطی در شبه‌قاره، دایره «توحید» را تا آنجا تنگ می‌نماید که حتی هر نوع استمساک ظاهری به وسایل دیگر را که در راستای قدرت الهی در نظر گرفته شده باشد، شرک به‌شمار می‌آورد. از دیدگاه او، نذر کردن برای ائمه و سوگند یاد نمودن به اسامی آنان و نیز نامگذاری فرزندان به اسامی‌ای مانند عبدالشمس و غیره، از مصادیق شرک به‌شمار می‌آید. جلوه‌های همین نوع طرز تفکر، در سران طالبان نیز مشهود است. طالبان با تفسیر سختگیرانه از اسلام، زندگی خصوصی و حریم شخصی افراد را تحت نظارت دقیق مأمورین خود گرفته و از بلندی موی سر تا کوتاهی موی صورت و از حمام عمومی تا تردد زن در محیط بیرون از منزل، عموماً تحت ضوابط و مقررات حکومتی آنها در آمده است. و همچنین در مساله اعتقاد به توحید و مبارزه با مظاهر شرک، تا آنجا شدت عمل به خرج داده که حتی نگه‌داری عکس و اسباب‌بازی کودکان در منزل را مغایر با عقاید توحیدی اسلام اعلام کرده‌اند (سجادی، ۱۳۷۷: ۴۴۰).

نوع بینش خاص طالبان نسبت به «زن» و حقوق آن در جامعه و حتی خانواده، مورد

دیگری از تأثیر عرف پشتونی بر برداشت دینی آن‌ها می‌باشد. جایگاهی که زن در سایه حکومت دینی طالبان کسب نموده، غیر از جایگاهی است که زن در نزد دیوبندیان پاکستان احراز کرده است. بدون شک، اصل مکتب دیوبندی طرفدار عدم حضور زن در اجتماع است؛ اما با وجود آن، محدودیت‌هایی که از سوی طالبان در حق زنان اعمال می‌شود، هرگز قابل مقایسه با سیاست‌های جمعیت‌العلمای اسلام در پاکستان نیست. زن در عرف رسمی و ملی پشتون‌ها، موجودی است محکوم به حضور در منزل که حق رفت و آمد در اجتماع را نداشته و باید از ارتباط با هر مرد اجنبی برکنار باشد. زن در این فرهنگ، شخصیت مستقل ندارد. او تا قبل از دوران ازدواج، عنوان ملکیت پدر را یدک می‌کشد و پس از ازدواج، شوهر و خانواده شوهر، مالک تام‌الاختیار او به‌شمار رفته و درباره سرنوشت او تصمیم می‌گیرند. تحصیل زنان در مدارس جدید، عملی است ناروا. عبدالحکیم مجاهد، سفیر طالبان در پاکستان درباره نوع نگرش سنتی طالبان نسبت به آموزش دختران چنین می‌گوید: تمام ارتش ملی و نیروی پلیس ما، داوطلبانی از مناطق پیر و سنتی هستند و معتقدند فرستادن دختران به مدرسه، کاری است بی‌شرمانه (عارفی، ۱۳۷۸: ۲۰۵).

بنیادگرایی افراطی از نوع وهابی و دیوبندی، با توسل به حربه تکفیر، به مبارزه با تمامی مذاهب و فرقه‌های غیر از خود رفته و به‌جز خویشتن، سایر گروه‌ها را یکسره بر باطل و حتی کافر می‌پندارد. مکتب دیوبندی در پاکستان، جناح فکری رقیب خود بریلوی را که حلقه دیگری از سنیان حنفی مسلک است، کافر قلمداد نموده و مخالفت با آن را از وظایف شرعی خود می‌پنداشت؛ چنان که سپاه صحابه در اوان ظهورش، مبارزه با بریلویها و شیعیان را در کنار هم، از اهداف اصلی خود قرار داده بود؛ اما پس از سیاسی شدن گروه مذکور، شیعیان به‌عنوان تنها دشمن اصلی برای آنها مطرح گردید. دشمنی با شیعه در تاریخ مکتب دیوبندی سابقه دیرینه‌ای دارد. شاه ولی‌الله در قرن هیجدهم، پیرامون مذهب شیعه چنین ارزیابی داشت: «و از ذریت حضرت مرتضی سه فرقه ضاله برآمدند که هیچ تقصیر نکردند در برهم زدن دین محمدی اگر حفظ او تعالی شامل حال این ملت نبود. از آن جمله شیعه امامیه که نزدیک ایشان قرآن به نقل ثقات ثابت نیست... و در ختم نبوت زندقه پیش گرفته». (سجادی، ۱۳۷۷: ۴۴۱) فرزند شاه ولی‌الله، شاه عبدالعزیز در ادامه راه پدر، کتابی به نام «تحفه اثنا عشریه» در رد مذهب شیعه امامیه به تحریر درآورده است.

مهم‌ترین اصل در اندیشه سیاسی دیوبندی و سایر گروه‌های بنیادگرای افراطی از جمله طالبان، احیای اصل خلافت در نظام سیاسی اسلام است. در گفتمان اسلام سیاسی خلافتی، «خلافت» در نقطه کانونی آن مینشیند. در افغانستان کارگزاران نسل نخست اسلام خلافتی، برداشتی عالمانه و آگاهانه از چند-و-چون این مدل حکومت اسلامی نداشتند. از فحوای

ادبیات سیاسی دو دهه انتهایی قرن نوزدهم و دو دهه نخست قرن بیستم برمی آید حاکمانی که سودای خلافت در سر داشتند، از داشتن علم و اشراف در رابطه با اهمیت تاریخی و کارآمدی این نهاد در تاریخ سیاسی اسلام، محروم بوده‌اند. از نظر ایشان تعابیر «خلیفه مسلمین» و «امیرالمومنین» از آن جهت مهم بود که به آنان مشروعیت الهی میداد (میرعلی و شفائی، ۱۳۹۷: ۲۰۰). اما سلفیان با شعار بازگشت به سلف در رویای بازگشت به خلافت و امپراتوری مقتدر گذشته اسلامی هستند. اما روش بازگشت این سلفیان با یکدیگر متفاوت است. یکی با تبلیغ و دیگری با انتخابات و سومی با جهاد در پی احیاء خلافت‌اند؛ که آرزوی همه جریان‌های سلفی است. برخی به احیاء خلافت امویان می‌اندیشند و برخی احیاء خلافت امپراتوری عثمانی را در سر می‌پروراندند. وهابیت، طالبان، سپاه‌صحابه، القاعده و داعش از جریان‌های سلفی با رویکرد افراطی و تکفیری، و نیز اخوان المسلمین، دیوبندیه و برخی دیگر از جریان‌ها به‌عنوان جریان‌های سلفی غیر تکفیری، همگی شان در رویای احیای خلافت مشترک‌اند (فرمانیان، ۲۱: ۱۴۰۲). شاه ولی‌الله سر سلسله نهضت بیداری اسلامی در شبه قاره که مکتب بنیاد‌گرای دیوبندی نیز متأثر از افکار اوست، احیای خلافت اسلامی را رکن اساسی در اسلامی‌شدن جامعه دانسته است. شاه ولی‌الله مانند اکثر علمای اهل سنت، شیوه ایجاد خلافت اسلامی را در چهار مورد خلاصه می‌کند: بیعت، اهل حل و عقد، شورا، نصب و غلبه (کلیفورد، ۱۳۷۱۷: ۱۴).

نکته حائز اهمیت این است که شاه ولی‌الله یکی از ویژگی‌های خلیفه را شرافت نسبی و قومی دانسته که این امر با تفکر امروزی طالبان که خود را منتسب به یک گروه قومی برتر (پشتون) می‌داند، کاملاً سازگاری دارد. چراکه گفتمان طالبان همان قدر که ریشه‌های مذهبی دارد، از آبشخورهای تفکر قبیله‌محور نیز تغذیه می‌شود؛ و عموماً هر مذهبی از جهاتی رنگ و بوی قومیت و فرهنگ خود را دارد (براندن، ۱۷: ۱۳۹۷). جامعه پشتون افغانستان یک جامعه قبایلی است که ارزش‌های قومی و قبیله‌ای در آن بسیار ریشه‌دار و مستحکم می‌باشد. میزان تأثیرپذیری فرهنگ عمومی پشتون‌ها از آداب و رسوم قبایلی، بسیار بیشتر از آن است که در فرهنگ سایر گروه‌های نژادی این کشور دیده می‌شود. پشتون‌های افغانستان دارای نوعی آداب و رسوم به‌خصوصی هستند که به نام «پشتون والی» یاد می‌شود. «پشتون والی» در عرف پشتون‌ها هم مجموعه قوانین و هم ایدئولوژی است. قوانین و احکام پشتون والی حوزه وسیعی از رفتار و روابط انسانی پشتون‌ها را دربر می‌گیرد. مهم‌ترین اصول این مجموعه، قوانین ناظر بر کرامت انسانی، کین‌خواهی و مهمان‌نوازی‌اند. خشونت و انعطاف‌ناپذیری دو ویژگی دیگر در شیوه سیاستمداری طالبان است که محصول فرهنگ سنتی پشتون‌ها محسوب می‌شود. معمولاً فرهنگ قبایلی،

فرهنگی توأم با خشونت و انعطاف‌ناپذیری است کین‌خواهی و انتقام‌جویی، از اصول مهم در عرف پشتون والی می‌باشد و مردم قبایل پشتون، در امر کین‌خواهی در دو کشور افغانستان و پاکستان شهرت دارند.

با توجه به پیوندهای پایدار قبیله‌ای و استحکام سنت‌های ملی پشتونی در جامعه پشتون-ها، این گروه نژادی دارای احساس تعلق شدیدی نسبت به هم‌نژادان خود بوده و همدردی و همیاری یکدیگر را از وظایف رسمی قبیله‌ای خود می‌دانند. وجود این احساس تعلق شدید نسبت به همدیگر، باعث گردیده که این قوم به‌رغم نزاع‌های ممتد داخلی، این خصومتها را در شرایط حساس و بحرانی کنار گذاشته و موقتاً در موضوع مربوط به سرنوشت مشترک، به دور هم گرد آیند. جریان تاریخی مساله «پشتونستان» در پاکستان، ریشه در پیوندهای خونی این مردم دارد که پشتونهای دو طرف «مرز دیوارند» علی‌رغم دوگانگی در تبعیت و شهروندی، هیچ‌گاه همدیگر را به فراموشی نسپردند. اگر روزگاری «جمعیه‌العلمای اسلام» به رهبری مولانا فضل‌الرحمان و سمیع‌الحق، و در ایامی نیز «جماعت اسلامی» به رهبری قاضی حسین احمد، با تمام امکانات و علی‌رغم مصالح عمومی ملت و مردم پاکستان، به حمایت از گروه‌های اسلامی در افغانستان شتافتند، بی‌تأثیر از تمایلات قومی، قبیله‌ای و پشتونی آنها نبوده است؛ چه اینکه، هر سه رهبر نامبرده و منحصرأفعال در قضایای افغانستان، وابسته به گروه نژادی پشتون می‌باشند. بنابراین، می‌توان مدعی شد که «عرف و سنت» جایگاه بس مهمی در جامعه پشتون‌ها داشته و دارد (میلی؛ ۱۳۷۷: ۱۳۹).

طالبان با توسل به این ویژگی خلیفه - که یادآور حدیث جعلی «الائمه من القریش» است که برای غصب حق ولایت امام علی (ع) توسط اهل سنت ساخته شد تا مشروعیت خلافت را در روابط قبیله‌ای قرار دهد (الحبری، ۱۴۰۱) - نه تنها حق خلافت را شایسته انحصاری مردم پشتون می‌داند که از میان پشتون‌ها نیز تنها قوم «درانی» را قوم برگزیده این مقام قلمداد می‌نماید. اما این شیوه سیاسی کردن دین مشکلات خاص خود را دارد. چرا که دین سیاسی گروه‌های سلفی عموماً پیرو این اصل است که تمام افراد باید مومن باشند، اما نمی‌تواند چنین ایمانی را تضمین کند. در نتیجه به ناچار به ظواهر چنگ می‌اندازد و دچار خشونت می‌شود و همین مسأله اجازه نمی‌دهد دین سیاسی به‌عنوان ایمانی که در دل تمام افراد جامعه نفوذ کرده است، تعریف شود (روآ، ۱۳۹۸: ۱۲۴). اساس تأثیرپذیری طالبان از فرهنگ قبیله‌ای پشتون، در نوع تفسیر آنها از مفاهیم و قوانین دینی، کاملاً محسوس است. اولین و مهمترین گام در تأثیر فرهنگ قبایلی بر اندیشه دینی طالبان، در نوع گزینش الگوی نظام سیاسی و راههای مشروعیت‌دهی به آن به‌وسیله آنها مشاهده می‌شود. مثلاً مدل نظام «خلافت» در تفکر سیاسی طالبان اگر چه در اصل، خود یک مدل اسلامی است که هیچ

مسلمانی در اسلامی بودن آن تردید به خود راه نمی‌دهد، اما انتخاب آن به‌عنوان تنها مدل حکومت مشروع از میان سایر مدل‌های موجود در جهان اسلام و دنیای جدید، انگیزه‌های دیگری نیز می‌تواند داشته باشد؛ چه این که، قرار گرفتن یک فرد مطلق‌العنان در رأس یک نظام حکومتی که هیچ نقشی به سایر افراد ملت ندهد، با مدل نظام ریاستی قبیله‌ای مرسوم در جوامع روستایی پشتونها، شباهت زیادی دارد.

بنابراین جنبش طالبان به‌عنوان یک جنبش برخاسته از جامعه پشتون افغانستان، آن هم از دل مردمان روستایی و غیرشهری که دارای تعلقات سنتی و قبیله‌ای شدیدتری هستند، نمی‌تواند از تأثیرپذیری فرهنگ قبیله‌ای به دور باشد. در مدل نظام اداری قبیله‌ای، شخص رئیس قبیله مافوق همه مردم تصور شده و اراده او جنبه قانونیت دارد. همچنین اعمال رئیس قبیله، از هر نوع انتقادی مصون است. در نظام «امارتی» نوع طالبانی نیز، رابطه ملت با امیر، شبیه نوع رابطه‌ای است که میان افراد قبیله وجود دارد؛ چرا که ملت در چنین نظامی نه تنها حق نظارت بر دولت را که یک حق مشروع اسلامی است ندارد؛ بلکه حق آزاد زیستن در دایره زندگی خصوصی در چارچوب مقررات اسلامی را نیز دارا نمی‌باشد. این در حالی است که اصالت در اسلام بر نفس اجرای قوانین اسلامی قرار گرفته، نه بر اجرای یک فرم خاص برگشت‌ناپذیر (امارت) که کارآیی اصلی خود را کاملاً از دست داده باشد. بنابراین مدل نظام «امارتی» به همان اندازه که منشأ دینی دارد، منشأ اقتدار سالاری قبیله‌ای نیز دارد (میلی، ۱۳۷۷: ۱۲۱). طالبان با اعتقاد به اصل خلافت، قبل از دستیابی به هر نوع پیروزی قاطع، عجولانه خلیفه دولت احتمالی آینده خود را در قندهار تعیین نموده و با الگوپذیری از ابوالکلام آزاد تئورسین جمعیت‌العلمای هند تئوری «امارت اسلامی» را در افغانستان به اجرا گذاشت. تئوری امارت اسلامی که با تئوری خلافت سازگاری کامل دارد، اولین بار در تاریخ معاصر شبه قاره هند به وسیله ابوالکلام آزاد و جمعیت‌العلمای هند پیشنهاد گردیده و در دوره جهاد، گروه‌های وهابی پیرو دیوبندی، آن را در برخی ایالات تجربه نمودند و هم‌اینک، طالبان نیز که از اعقاب فکری جمعیت‌العلمای هند به‌شمار می‌رود، این طرح را در افغانستان پیاده می‌نماید. در تئوری خلافت و امارت آن طوری که طالبان آن را می‌خواهد، مردم و احزاب جایگاهی ندارند. تعدادی از سران قبایل و نخبگان دینی تحت عنوان اهل حل و عقد گرد هم آمده و فردی را برای این پست نامزد می‌نمایند و آن‌گاه تمام اختیارات کشور به شخص خلیفه منتقل خواهد شد. طالبان به وضوح اعلام کرده که در افغانستان انتخابات برگزار نخواهد شد؛ چون انتخابات یک تقلید غیراسلامی است. (احمدی، ۱۳۷۷: ۲۶).

از نظر گفتمانی طالبان دو «دیگری (other)» دارد که هویت خود را در وجه سلبی

آنها تعریف میکند. اولین دیگری طالبان شیعه و از جهاتی تجلی آن، ایران است. طالبان عمیقاً تفکر ضد شیعی دارد. آنها پس از تصرف مزارشریف در مرداد سال ۱۳۷۷، دستور قتل عام شیعیان را صادر کردند. در واقع از نظر گفتمانی، شیعیان «دیگری» هویتی طالبان‌اند. گفتمان طالبان، در دور قبلی قدرت‌گیری‌اش (سال ۲۰۰۱) نیز، با غیریت‌سازی و به حاشیه راندن گفتمان‌های رقیب، به گفتمان مسلط تبدیل شده بود. گفتمان دموکراسی، با مفصل‌بندی دالهای مردم، آزادی، حقوق بشر، حقوق زنان، مبارزه با تروریسم و مبارزه با کشت خشخاش، دقیقاً هویت خود را با نفی هویت طالبان معرفی می‌کرد که در آن، دالهای شریعت، حکومت خدا، امنیت، محدودیت زنان، کشت خشخاش و مانند اینها مفصل‌بندی شده بود (تاجیک و شریفی، ۱۳۸۸: ۴۳). بنابراین اساس این گفتمان نیز - مانند عموم گفتمان‌ها - در بساختن یک دیگری است تا با نفی آن برای خود هویتی دست‌و- پا کند. در همین راستا، آنها آشکارا از «وجوب جهاد» علیه رافضی‌های کافر و ازبک‌های ملحد (زیرا ازبک‌ها در سابق ملیشای دولت کمونیستی کابل بودند) سخن بر زبان آورده و کشته شدن در مقابل «جبهه متحد» را «شهادت» در راه خدا می‌دانستند. دشمنی طالبان با ایران نیز ریشه در همین باور نادرست آنها دارد؛ چنانکه همفکران آنها (دیوبندی‌ها) در پاکستان، خصومت آشکارشان را با ایران شیعی از کسی مخفی نمی‌دارند.

دومین «دیگری» طالبان بر مبنای جهان‌شناسی دوگانه دارالاسلام و دارالکفر نیازمند یک «دگر‌مکانی» است. دگری مکانی به این معناست که تمایز خود و دیگری بر مبنای وابستگی به یک قلمرو یا سرزمین مشخص میشود. مثلاً تامس دییز (Diez Thomas) نشان میدهد که دیگر‌سازی اتحادیه اروپا در چند دهه اخیر به سمت دیگر‌سازی ژئوپلیتیک یا سرزمینی متمایل شده است. او اساساً بر این نظر است که تاریخ اروپا را نمیتوان بدون ارجاع به انواع استعمارگرانه دیگر‌سازی ژئوپلیتیک تعریف کرد. این دیگر‌سازی مکانی ریشه در دیگر‌سازی مدرن دارد که وابستگی به قلمرو سرزمینی را مبنای حاکمیت سیاسی دولت قرار میدهد. جهان اسلام و آمریکا از جمله دیگر‌های ژئوپلیتیک اروپا تلقی میشوند. الکساندر باک (Alexander Bukh) نیز منازعه هویتی ژاپن و شوروی را نوعی دیگر‌سازی سرزمینی میداند. بنابراین دیگری مکانی عمدتاً تهدید‌آمیز تلقی میشود و امکان نزدیکی آن با «خود مکانی» بسیار اندک است (مسعودی، ۱۳۹۶: ۶۶). بدین معنا، بیرون از قلمرو حاکمیتی طالبان یک دگر‌مکان قلمداد می‌گردد که دارالکفر است، جایی که حتی بودن در آن حرام و ساکنینش بعضاً مهدورالدم‌اند. از این مولفه مبنایی اصلی‌ترین کنش گروه‌های سلفی و رادیکال زاده میشود که همانا بازخوانی مفهوم «جهاد» در درون یک نظام گفتمانی ستیزجو است. این خوانش از جهاد در تاریخ

افغانستان حتی قبل از به قدرت رسیدن طالبان نیز بروز و ظهور داشته و برای حل و فصل برخی از اختلافات قومی - مثلاً علیه هزاره‌ها - به کار رفته: هزاره‌ها شیعه بودند و عبدالرحمن سنی آنها را کفار خدانشناس میخواند. وی توانست با کمک ملاهای سنی جنگ علیه هزاره‌ها را جهاد اعلام کند و با اخذ فتوا از آنان، این جنگ را به صورت وظیفه مذهبی برای اهل سنت تبلیغ کند. عبدالرحمن در دو مورد به نام مذهب جنگید؛ یکی علیه هزاره‌ها با این عنوان که شیعه هستند و دیگری علیه نورستانیها که به کلی کافر تلقی میشدند (موسوی، ۱۳۷۹: ۱۵۷).

از نظر مبانی تفکر اسلامی، جهاد، عنوان یکی از فروع دین و یکی از ارکان عبادی در فرهنگ اسلامی است که به گونه‌های مختلفی از کوشش در راه خدا - به خصوص جنگ در راه دین - اطلاق شده است. از نظر لغوی، واژه جهاد بر وزن فعال از ریشه جهد به معنای کوشیدن است. ریشه سه حرفی «ج ه د» در کاربرد ثلاثی مجرد یک واژه روزمره در زبان عربی است. اما در کاربرد اصطلاحی آن، واژه جهاد صورت دیگری از مصدر مجاهده، در باب مفاعله است که به خوبی نشان از یک رابطه دوطرفه دارد. در کاربرد اصطلاحی، جهاد در تمام مواردی که به کار رفته، همواره افزون بر معنای کوشش، به سبب باب مفاعله دربر دارنده معنای رویارویی با یک طرف مقابل نیز بوده است (پاکتچی و غفاری، ۱۳۹۸). طالبان نیز در ابتدا به عنوان «مجاهدین» شناخته میشدند که دال محوری گفتمان آنان دائر مدار جهاد بود. ولی این جهاد در واقع نه جهاد اسلامی در سنت نبوی و اسلام راستین بلکه نوعی ابداع مدرن (روآ، ۱۳۹۸)، گونه‌ای واکنش سلفی و ستیزه‌جویانه به جهان مدرن است. اگرچه برخی از اسلام‌ستیزان این اتهام را اقامه می‌کنند که جهاد برآمده از خشونت دینی است، ولی محقق برجسته‌ای همچو اولیویه روآ نشان داده که این شیوه جهادی گروه‌های سلفی و تندرو ربطی به ذات اسلام ندارد: «بیش از بیست سال است که یک پدیده یکسان را تماشا می‌کنیم: رادیکال‌شدن جوانان حاشیه‌نشین، چه اصل و نسب مسلمان داشته باشند و چه تازه‌مسلمانانی باشند که به دنبال یک آرمان می‌گردند. این جوانان در فرانسه و جاهای دیگر، در جامعه مسلمانان ادغام نشده‌اند، آنها حاصل وعظ‌های «سلفیان» در مسجد هم نیستند، بلکه از طریق اینترنت رادیکال شده‌اند، درصد بالای اروپایی‌هایی که اسلام آورده و داوطلبانه به داعش پیوسته‌اند (حدود یک چهارم)، هیچ پیوندی با دیگر گروه‌های اسلامی ندارند، که به وضوح نشان می‌دهد سازوکار رادیکال‌شدن را نباید در اسلام سنتی جست (روآ، ۱۳۹۸: ۲۴۳)». بنابراین این حجم از خشونت‌ورزی و دیگری‌ستیزی و رفتارهای غیرانسانی که به نام جهاد و با پرچم اسلام انجام میشود، در واقع نه برآمده از اسلام بلکه ناشی از باورهای قومی و قبیله‌ای و تفسیرهای ضداسلامی کسانی است که

منویات سلفی خود را به نام باورهای اسلامی سکه می‌زنند.

آثار گفتمان طالبان برای حکمرانی در ایران

تشکیل دولت توسط طالبان در افغانستان در دو مقطع زمانی به نام امارت اسلامی صورت گرفت. دولت اول در مقطع زمانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ و دولت دوم از ۲۰۲۱ به بعد است. دولت اول دولتی مستعجل بود، این دولت با در پیش گرفتن شیوه خصمانه علیه ایران، باعث بحرانی شدن روابط دو کشور شد. این گروه در سال ۲۰۲۱ بعد از خروج آمریکا دوباره قدرت را در افغانستان به دست گرفت. به نظر میرسد در ایران سه رویکرد طردگرایی رویارویی، تظهرگرایی - تعامل و پراگماتیسم - عینیت‌گرایی در قبال احیاء مجدد طالبان وجود دارد.

طردگرایان در ایران رویکردی بدبینانه نسبت طالبان داشته و خواستار تقابل با این گروه هستند. در این دیدگاه طالبان تهدیدی علیه منافع و امنیت ملی ایران قلمداد شده و سیاست مطلوب برای ایران رویارویی با طالبان است.

تعاملگرایان رویکردی خوشبینانه به طالبان دارند و با پیش فرض تغییر ماهیت طالبان، تعامل با این گروه را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

در حالی که پراگماتیست‌ها بر واقعیت‌های جامعه‌شناختی افغانستان، تجربه شوروی و آمریکا، واقعیت‌های عرصه میدانی و رفتار بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در این کشور تاکید می‌کنند. در این دیدگاه طالبان چالش جدی برای ایران محسوب می‌شود (کریمی فرد، ۱۴۰۰:۴۱). این چالش‌ها را می‌توان در دو دسته تعریف و بررسی کرد: پیامدهای گفتمانی-ایدئولوژیک؛ و چالش‌های حکمرانی.

الف) پیامدهای گفتمانی-ایدئولوژیک

اولین پیامد جدی در اینجا، تقابل دو نظریهٔ خلافت و ولایت فقیه است. اسلام اهل تسنن و سلفی و سنی‌گرای طالبانی که به دنبال احیای خلافت است به احتمال قوی خواهان به‌چالش کشیدن گفتمان رقیبی است که هم از نظر کلامی (سنی در برابر شیعه) و هم از نظر نظریهٔ سیاسی (خلافت سنی در برابر ولایت فقیه شیعی) با او در تعارض است. لذا بی تردید رویای احیای خلافت در گفتمان‌های بنیادگرایی سلفی در تضاد و تعارض با گفتمان شیعی ولایت فقیه است. به همین جهت است که برخی از تحلیل‌گران غربی بر این باورند که ایران عموماً و غالباً از سرنگونی رژیم‌های سنی‌محور توسط ایالات متحده در جریان اشغال افغانستان و عراق خشنود بوده است (اندرسون، ۱۳۹۷:۱۶۳).

این تقابل گفتمانی-ایدئولوژیک یادآور تقابل مشابهی است که در اواخر سده‌های میانهٔ ایران رخ داد و با روی کار آمدن دولت ملی صفویه در ایران (هینتس، ۱۴۰۰)، موجب مواجههٔ

ایران شیعی با عثمانی سنیِ خلافت‌محور شد. نظریهٔ سیاسی صفویه، که ترکیبی از سلطنت و تشیع و تصوف بود (طباطبایی، ۱۳۸۰:۳۳)، در واقع فهمی شیعیانه از سلطنت داشت که در اساس با رویکرد خلافتی و خلیفه‌محور امپراتوری عثمانی در تضاد و تعارض بود.

از تقابل صفوی-عثمانی به بعد، ماهیت خاص و یکتای ایران شیعی در جهان اسلام همواره مورد بغض و عداوت گروه‌های تندرو و رادیکال بوده که خواسته‌اند این سامان تمدنی و شیوه‌های حکمرانی مبتنی بر باورهای شیعیانه‌اش را به چالش بکشند. کما این که داعش در غرب ایران و القاعده و طالبان در شرق ایران همواره خواهان آن بوده‌اند که با بازتولید مخاصمهٔ سنی و شیعی در قالب‌های جدیدی مثل خلافت و ولایت، از یک طرف خود را میراث‌دار منازعات صدر اسلام نشان دهند؛ و از طرفی دیگر، برای خود مشروعیت و پایگاه اجتماعی دست و پا کنند. به نظر میرسد تلاش برای ایجاد و تعمیق این دو گانه‌های گفتمانی برای ایجاد آشوب در داخل ایران در راستای منافع ژئوپلیتیکی باشد. چرا که در چند دههٔ گذشته مشخصاً گروه‌های معاند ایران - از حزب بعث در عراق تا طالبان در افغانستان - از جداسازی مناطقی همچون خوزستان و خراسان و الحاق آن به قلمروی خودشان سخن می‌گویند. بنابراین، ایجاد تش‌های گفتمانی و منازعات ایدئولوژیک را می‌توان فراتر از اختلاف عقیده دانست و در راستای چنین اغراضی آنها را تحلیل کرد.

دومین تقابل گفتمانی رویارویی دو مدل حکومتی «امارت اسلامی» که مطلوب گروه طالبان است، و «جمهوری اسلامی» که در ایران شکل گرفته و پدید آمده است، می‌باشد. از نظر مفهومی «امارت» مدلی از نظام سیاسی است که میتواند چهره دیگری برای خلافت باشد. در تداول امروزی امارت عمدتاً به سرزمین‌های کوچک و خودمختار در دنیای عرب گفته می‌شود که حاکم آن خود را «امیر» میخواند. در افغانستان حاکمان کلاسیک این کشور اشتیاق فراوانی در استفاده از واژه «امارت» از خود نشان داده‌اند. پیش از آغاز سلطنت شاه امان‌الله (۱۹۱۹) قاطبه حاکمان افغانستان عنوان امیر را بر هر عنوان دیگری ترجیح می‌دادند. تا این که در دهه پایانی قرن بیستم به پیشنهاد جمعیت‌العلمای پاکستان، عنوان «امارت اسلامی» از جانب طالبان پذیرفته شد و در تاریخ ۱۱۳ اکتبر ۱۹۹۷ از سوی ملا محمد عمر فرمانی صادر شد که بر اساس آن تشکیلات سازمانی طالبان به «امارت اسلامی افغانستان» مسمی گردیده (میرعلی و شفائی، ۱۳۹۷:۱۹۱) است. آشکارا این الگوی «امارت اسلامی» در تقابل با مدل «جمهوری اسلامی» است و می‌توان گفت که دو گانهٔ امارت و جمهوری در واقع یک کلان‌پروبلماتیک را بازنمایی میکند که همانا مسئلهٔ حضور اسلام در جهان مدرن است. مدل امارتی با نفی جهان مدرن خواهان بازگشت به اسلام سلفی است، در حالی که مدل جمهوری با پذیرش مدرنیته و تجدد، نه تنها اسلام را با آن همخوان می‌یابد، بلکه از جهاتی بر این باور است که در بسیاری از امور نسخهٔ

اسلام از تجویزات مدرنیته برتر و کارآمدتر است. اصلی ترین وجه تمایز این دو گفتمان سیاسی، از این منظر، را می توان در موضوع انتخابات و حقوق مدنی مردم و قول به وجود شهروند دانست. طالبان نه قائل بر انتخابات اند، و نه حقوقی مدنی را به رسمیت می شناسند و نه اساساً برای شهروندی جایگاهی در نظر می گیرند. ریشه این تفاوت در قرائت از اسلام را می توان در فقدان مفهوم اجتهاد و رویکردهای عقلانی به فقه و شریعت اسلامی دانست که در فقه و کلام شیعه حاضر است ولی برای آنها موضوعیتی ندارد.

اصولاً یکی از پیچیدگی های اساسی در بینش طالبان به طور اخص و بنیادگرایی افراطی به طور اعم، روح تعبد گرایی و قداست بخشی نسبت به دستاوردهای کلامی و فقهی پیشینیان می باشد. بنیادگرایی افراطی، دوران صدر اسلام و میانه را دوره طلایی و مصون از هر نوع خطا تلقی نموده و راجع به تفاسیر و تاویل های دینی این دوره، اعتقادی جزم گرایانه دارد. اجتهاد و استنباط تازه، در این مکتب جایگاهی ندارد و مردم عموماً موظف به پیروی نقادانه از کلمات و گفتار علمای سلف می باشند. برداشت صرفاً تقلیدگرایانه اینان از دین، سبب بدبینی و حتی دشمنی آنان با الگوهای زندگی رایج در دنیای معاصر جهان اسلام گردیده است. تنها الگوی مطلوب در نزد بنیادگرایان افراطی از جمله طالبان، الگوی زندگی جوامع روستایی قرون اولیه اسلامی می باشد و رفتار خشک و متحجرانه آنان با مظاهر تمدنی مدرن از جمله انتخابات و تشکلهای سیاسی مانند احزاب، و پدیده های مدنی دیگر، ریشه در همین روح سلفی گری آنها دارد که با ضروریات زندگی کنونی کاملاً بیگانه است. از همین رو می توان گفتمان اسلام خلافت محور طالبانی را که در نهاد امارت اسلامی شکل سازمانی به خود گرفته است، مدل حکومتی جمهوری ستیز دانست که اولاً از یک سو، گفتمان ولایت فقیه و الگوی حکمرانی جمهوری اسلامی را رقیب خود دانسته و به چالش می کشد و از سوی دیگر احتمالاً برای پیگیری منافع خود و از جهت عداوت با جمهوری اسلامی در ائتلاف با نیروهای مخالف و دشمنان ایران در خواهد آمد.

ب) چالش های حکمرانی

چالش های گفتمانی در مرزهای ملی، و در چارچوب های فراملی و منطقه ای، تبعات خاص خود را خواهد داشت که یکی از آنها - در جغرافیای خاورمیانه - می تواند تشدید شکاف ها و تضادهای قومی و قبیله ای باشد، کما این که، شکل گیری و رشد گفتمان انحصارگرا و دیگری ستیز طالبانی منجر به افزایش موج مهاجرت ها شد؛ مهاجرت هایی که اولین مقصدشان ایران بوده است. البته قبل از به قدرت رسیدن طالبان نیز حوادث و رخداد های داخلی و خارجی تأثیر گذار بر اوضاع افغانستان، به ویژه در طی چهاردهه اخیر، باعث آوارگی میلیون ها افغانستانی به کشورهای دیگر از جمله ایران شده است. عدم بهبود قابل ملاحظه وضعیت امنیتی، سیاسی و

اقتصادی افغانستان باعث شده با گذشت سال‌ها هنوز حدود یک میلیون پناهنده و نزدیک به دو میلیون اتباع غیرپناهنده افغانستانی (غیرمجاز) در ایران ساکن باشند (محمدی، خداوردی، کشیشان، و مطلبی، ۱۳۹۸: ۶۵).

اما بعد از قدرت‌گیری دوباره طالبان در افغانستان، شمار مهاجرین افغان در ایران افزایش قابل توجهی یافته است که مشکلات متعددی را برای نظام حکمرانی در ایران ایجاد کرده است. در مناطقی که شمار زیادی از افغانان مهاجر ساکن شده‌اند، افزایش بار در سیستم‌های خدمات عمومی - مانند بهداشت و درمان و آموزش - را شاهد هستیم. از سویی دیگر از آنجایی که مایحتاج اولیه و اصلی ایرانیان (مواردی مانند نان و شکر و پنیر و روغن و حامل‌های انرژی) همگی با قیمت یارانه‌ای می‌باشد، مهاجرین نیز از نظام حمایتی یارانه‌ای بهره‌مند می‌شوند که باری مضاعف بر بودجه عمومی کشور است. کاهش فرصت‌های شغلی، افزایش ناامنی‌های اجتماعی، مسائل ناشی از ازدواج اتباع افغان با افراد ایرانی و مسئله تابعیت فرزندان آنها از دیگر مشکلات ناشی از این مهاجرت‌های گسترده است. از سویی دیگر، این مهاجرت‌های امواج بیماری‌های فراگیر را نیز از پی دارد و وضعیت سلامت عمومی جامعه را به مخاطره می‌افکند. چرا که سطح بهداشت و درمان در افغانستان بسیار پایین است و اقدامات پیشگیرانه‌ای همچون واکسیناسیون انجام نمی‌شود. از همین رو، مهاجرین افغان در واقع کانال انتقال امراض و بیماری‌های جدید به ایران نیز خواهند بود که می‌تواند بار درمانی را بر شبکه بهداشت و درمان کشور به شدت افزایش دهد.

همچنین طالبان، برخلاف ظواهر امر، از بهره‌مندان از کشت و تجارت تریاک و خشخاش هستند. طبق گزارش دفتر مبارزه با مواد و جرم سازمان ملل در سال ۲۰۰۳ افغانستان اصلی‌ترین منبع هروئین و تریاک غیرقانونی جهان در دهه ۱۹۹۰ بوده و در سال ۲۰۰۰، حدود ۷۰ درصد از تریاک و هروئین جهان در افغانستان تولید شده است. اما در نتیجه فشارهای بین‌المللی و نیز دیپلماسی دفتر مقابله با موادمخدر و جرم سازمان ملل، دولت اول طالبان از ماه ژوئیه ۲۰۰۰ به بعد کشت خشخاش را ممنوع و متضاد با شریعت اسلام اعلام کرد. این ممنوعیت براساس سه اصل استوار بود: ۱- تهدید به تنبیه ۲- نظارت دقیق و امحاء مستمر مزارع خشخاش و ۳- تنبیه و تعزیر متخلفان در ملأ عام. اما برخلاف اخبار اعلامی و موضع‌گیری رسمی دولت دوم طالبان، کشت خشخاش (کوکنار) کاهش نداشته است. بنا بر اعلام دفتر جرایم و مواد مخدر سازمان ملل متحد UNODC، کشت تریاک در افغانستان با ۳۲ درصد افزایش، نسبت به سال قبل به ۲۳۳۰۰۰ هکتار رسیده است. این محصول در سال ۲۰۲۲ بزرگ‌ترین محصول بزرگ زیر کشت از زمان سلطه طالبان بر افغانستان بوده است (بیات، ۱۴۰۲). لذا این شرایط منجر به افزایش فشار ترانزیتی مواد مخدر در مرزهای شرقی ایران شده است.

تنش‌های آبی بر سر منابع آب شیرین مشترک، یکی دیگر از پیامدهای ظهور طالبان بر حکمرانی در ایران است. اگر چه اختلافات آبی ایران و افغانستان به اوایل دهه ۱۸۷۰ - وقتی افغانستان تحت الحمایه انگلیس بود - برمی‌گردد، ولی با این حال، با بازگشت طالبان به قدرت از سال ۲۰۲۱، رودخانه هیرمند (هلمند) به موضوعی تنش‌زا بین کشورهای همسایه و مشخصاً بین ایران و افغانستان تبدیل شده که در آخرین مورد به درگیری بین مرزبانان و کشته شدن دو تن از ایرانیان منتهی شد. دریاچه هامون که به طور طبیعی از آب جاری رودخانه هیرمند تغذیه می‌شود، سومین دریاچه بزرگ ایران بوده و نقشی حیاتی در زندگی مردم جنوب شرقی استان سیستان و بلوچستان داشته است. اما به دلیل عوامل متعددی از جمله اختلال در جریان آب از افغانستان به ایران تقریباً خشک شده است. سدسازی‌های ناپایدار، ایجاد کانال‌های گسترده، هدایت آب رودخانه هیرمند به چهار مخزن گول‌پیکر در استان سیستان و بلوچستان، احداث دایک (آذین تیغه) در مرز ایران و افغانستان در هیرمند برای جلوگیری از ورود قاقچیان مواد مخدر به ایران از عوامل دیگر است. اگرچه معاهده‌ای دربارهٔ حقابه ایران از هیرمند وجود دارد ولی ظاهراً طالبان علاقه چندانی به پایبندی به معاهدات بین‌المللی ندارد. بنابراین درگیری بر سر حق آبه رودخانهٔ مشترک، از جمله تبعات حضور طالبان بر ایران است.

نتیجه‌گیری

قدرت‌گیری دوبارهٔ طالبان در افغانستان سوای از تأثیری که می‌تواند بر تاریخ و آیندهٔ این کشور داشته باشد، بی‌تردید بر دگرگونی‌های منطقه و کشورهای همسایه نیز تأثیر فاحش خواهد داشت. در همین راستا، یکی از پرسش‌هایی که در رابطهٔ بین تحولات ایران و افغانستان طرح می‌شود این است که پیامد گفتمان طالبانی برای نظام حکمرانی در ایران چیست. برای همین منظور این تحقیق در ابتدا به بررسی مبانی گفتمان و نظام دال‌های منظومهٔ معرفتی طالبان پرداخت و با بررسی آنها کوشید تا دستگاه فکری و شیوهٔ کنشگری طالبانی را تحلیل و توصیف کند.

این تحقیق نشان داد که گفتمان طالبان اگرچه بر محوریت دال کانونی اسلام تکوین پیدا کرده است، ولی این اسلام، نه یک اسلام اصیل، بلکه اسلامی با قرائت دیوبندی است. همچنین اسلام طالبانی متأثر از باورها و عقاید و اخلاقیات و خلق و خوی قوم پشتون است که پایگاه اجتماعی طالبان را شکل می‌دهد. هدف استراتژیک احیای خلافت وجه دیگر این گفتمان را تشکیل می‌دهد. از منظر رابطهٔ خود و دیگری، گفتمان طالبان به غایت دیگری‌ستیزی بوده و مانند اکثر گفتمان‌های سلفی، قرائتی تقریباً تروریستی از مفهوم جهاد دارد و آن را در راستای منویات قدرت طلبانهٔ خود بازتفسیر کرده است.

همچنین این تحقیق نشان داده شد که گفتمان طالبان از منظر احیای خلافت با گفتمان ولایت

فقیه در تعارض و تضاد است که می تواند منجر به افزایش شکاف شیعه و سنی در شرق ایران گردد. شکافی که اگر تشدید شود کسی جز غرب و اسلام هراسان و ایران هراسان از آن سود نخواهند برد. همچنین الگوی حکومتی امارت اسلامی طالبان نقطه مقابل الگوی حکومتی جمهوری محور ایران است. افزایش شمار مهاجران و مواردی همچون رواج تجارت مخدر و تنشهای آبی نیز از جمله اثرات جانبی قدرت گیری طالبان محسوب می گردد. باید گفت که گفتمان طالبان نه از نظر کلامی، بلکه از منظر کنش و نگاه فقهی شکلی از بنیادگرایی سلفی است که با جامعه افغانستان و شکاف های قومیتی اش چندان همخوان نیست، و التهابات درونی آن را تشدید می کند و منجر به بی ثباتی اجتماعی اش می شود که این بی ثباتی پیامدهای منفی و ناخوشایندی برای حکمرانی در ایران دارد که شامل طیفی از تنش ها و تعارض ها، از تقابل های گفتمانی تا موضوعاتی همچون افزایش شمار مهاجران می گردد. از همین رو، سیاست ایران در قبال افغانستان باید تعامل گرایی فعالانه باشد تا با رصد شرایط و اوضاع و احوال بتواند در هر موقعیتی بهترین تصمیم را بگیرد. غفلت از تحرکات و اقدامات طالبان می تواند هزینه های سنگینی برای ایران داشته باشد.

استناد به این مقاله: شفیعی سروستانی، اسماعیل، بطحایی، سید یحیی، اسماعیلی، بشیر. (۱۴۰۳). بررسی گفتمان طالبان در امارت اسلامی افغانستان و پیامدهای آن برای حکمرانی در ایران، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۸(۶۷)، ۳-۱۸.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- احمدی، حمید (۱۳۷۷)؛ «طالبان: ریشه‌ها، علل ظهور و عوامل رشد»، فصل‌نامه سیاسی-اقتصادی، ش ۱۳۲-۱۳۱
- الحیری، طیب (۱۴۰۱)، روایت و سیاست در تاریخنگاری صدر اسلام: خلفای راشدین، ترجمه محمد رضا مرادی طادی، تهران، نشر نامک
- امیدی، مهدی (۱۳۸۹)، بررسی وضعیت کنونی ایران به شیوه تحلیل گفتمانی، نشریه معرفت، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۸۹
- اندرسون، پری (۱۳۹۷)، فرمان و دیوان: سیاست خارجی آمریکا و نظریه پردازان آن، ترجمه شاپور اعتماد، تهران، نشر فرهنگ معاصر
- براندان، اس.جی.اف (۱۳۹۷)، ادیان عهد باستان، ترجمه فضائلی، قم، نشر ادیان
- بشیریه، حسین (۱۳۸۶)، عقل در سیاست: سی‌وپنج گفتار در فلسفه، جامعه‌شناسی و توسعه سیاسی، تهران، نشر نگاه معاصر
- بک، کالین جی (۱۳۹۸)، رادیکالها، انقلابیها، و تروریستها، ترجمه ایرج همتی و محمد بابایی، قم، نشر لوگوس
- بیات، محمد (۱۴۰۲)، اقتصاد تریاک و مقایسه دو طالبان، سایت خبری ایرنا
- تاجیک، محمد رضا، و شریفی، علیرضا (۱۳۸۸)، موانع گفتمانی دموکراسی در افغانستان، علوم سیاسی سال دوازدهم تابستان ۱۳۸۸ شماره ۲ (پیاپی ۴۶)
- پاکتیچی، احمد، و غفاری، مهدی (۱۳۹۸)، جهاد، در دائره‌المعارف بزرگ اسلامی، تهران، نشر دبا
- پایا، علی (۱۳۸۲)، فلسفه تحلیلی: مسائل و چشم اندازها، تهران، نشر طرح‌نو
- رابین، کری (۱۳۹۶)، ذهن ارتجاعی: محافظه‌کاری از ادموند برک تا سارا پالین، ترجمه شهریار خواجهیان، تهران، نشر قفتوس
- روآ، اولیویه (۱۳۹۸)، جهل مقدس (زمان دین بدون فرهنگ)، ترجمه عبدالله ناصری طاهری و سمیه سادات طباطبایی، تهران، نشر مروارید
- دوزیناس، کوستاس (۱۳۹۶)، حقوق بشر و امپراتوری: فلسفه سیاسی جهان وطن‌گرایی، ترجمه علی صابری تولایی، تهران، نشر ترجمان
- سجادی، سید عبدالقیوم (۱۳۷۷)؛ «طالبان، دین و حکومت»، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۱، سال اول، ش اول، تابستان.
- شیرخانی، محمدعلی، و خوش‌گفتار لامع، حامد (۱۳۹۱)، گفتمان و عملکرد اقتصاد سیاسی در دولت‌های تحصیلدار، معرفت سال بیست و یکم - شماره ۱۷۲ - فروردین ۱۳۹۱، ۱۳۷-۱۵۱
- صالحی زاده، عبدالهادی (۱۳۹۰)، درآمدی بر تحلیل گفتمان میشل فوکو؛ روش‌های تحقیق کیفی، فصلنامه معرفت فرهنگ اجتماعی، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۰، صفحه ۱۱۳-۱۴۱
- فرمانیان، مهدی (۱۴۰۲)، رویای خلافت: وهابیت، جریان سلفی زیدی، دیوبندی، جماعه التبلیغ و سپاه صحابه، تهران، نشر زحل
- طباطبایی، سیدجواد (۱۳۸۰)، دیباچه‌ای بر نظریه انحطاط ایران، تبریز، نشر ستوده
- کریمی فرد، حسین. (۱۴۰۰). تبیین سیاست خارجی ایران در قبال طالبان (۱۹۹۶-۲۰۲۱). مطالعات خاورمیانه، ۲۸(۳)، ۴۱-۶۰.
- کلاتر مهرجردی، علیرضا، و خرمشاد، محمد باقر. (۱۳۹۶). گفتمان‌های فکری سیاسی و مسأله هویت ملی قبل از انقلاب اسلامی. رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۱(۴۱)، ۷۱-۹۶.
- کلیفورد، مری لوئیس (۱۳۷۱)، سرزمین و مردم افغانستان، ترجمه مرتضی اسعدی، تهران، علمی و فرهنگی
- محمدی، یدالله، خداوردی، حسن، کشیشیان، گارینه، و مطلبی، مسعود. (۱۳۹۸). علل و ویژگی‌های مهاجرت اتباع افغانستان به ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران بعد از انقلاب. رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۳(۴۹)، ۶۵-۸۶.
- مسعودی، حیدرعلی (۱۳۹۶)، سازه مفهومی «غرب» در سیاست خارجی ایران (۱۳۵۷-۱۳۶۸). رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۱(۳۹)، ۶۱-۷۸.
- مسعودنیا، حسین (۱۴۰۰)، به این هفت دلیل ایران باید با طالبان تعامل و گفتگو کند، روزنامه اعتماد ۱۴۰۰/۶/۲۴.
- مقدمی، محمدتقی (۱۳۹۰)، نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن، معرفت فرهنگ اجتماعی، سال دوم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۰، صفحه ۹۱-۱۲۴
- موسوی، سیدعسکر (۱۳۷۹)، هزاره‌های افغانستان، ترجمه اسدالله شفاپی، تهران، نشر سیمرغ
- میرعلی، محمدعلی، و شفاپی، امان‌الله (۱۳۹۷)، تحلیل گفتمانی اسلام خلافت محور در افغانستان، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۱۳۹۷؛ ۸(۲): ۱۹۱-۲۱۴
- میلز، سارا (۱۳۸۹)، میشل فوکو، ترجمه داریوش نوری، تهران، مرکز

- Farmanian, Mahdi (2023), *The Dream of Caliphate: Wahhabism, Zaydi Salafi Movement, Deobandi, Jamaat-e Tabligh, and Sepah-e Sahaba*, Tehran, Zahal Publishing.
- Hintz, Walter (2021), *The Formation of a National State in Iran*, translated by Kikaous Jahandari, Tehran, Kharazmi Publishing.
- Kalantar Mehrjardi, Alireza, and Khorramshad, Mohammad Baqir. (2017). Political Thought Discourses and the Issue of National Identity before the Islamic Revolution. *Approaches of the Islamic Revolution*, 11(41), 71-96.
- Karimi Fard, Hossein. (2021). Explaining Iran's Foreign Policy towards the Taliban (1996-2021). *Middle East Studies*, 28(3), 41-60.
- Masoudi, Heydar Ali (2017), The Conceptual Structure of "The West" in Iran's Foreign Policy (1978-1989). *Approaches of the Islamic Revolution*, 11(39), 61-78.
- Masoudnia, Hossein (2021), For These Seven Reasons, Iran Must Engage and Dialogue with the Taliban, *Etemad Newspaper* 09/15/2021.
- Mealy, William (1998), *Afghanistan, the Taliban, and Global Policies*, translated by Abdul Ghaffar Mohaghegh, Mashhad, Taraneh Publishing.
- Mills, Sarah (2010), *Michel Foucault*, translated by Dariush Noori, Tehran, Center Publishing.
- Mirali, Mohammad Ali, and Shafaei, Amanullah (2018), A Discourse Analysis of Islam with a Caliphate Center in Afghanistan, *Quarterly Journal of Political Research in the Islamic World*, 2018; 8(2): 191-214.
- Moghaddami, Mohammad Taghi (2011), The Discourse Analysis Theory of Laclau and Mouffe and Its Critique, *Social Culture Knowledge*, Vol. 2, No. 2, Spring 2011, pp. 91-124.

- میلی، ویلیام (۱۳۷۷)، *افغانستان، طالبان و سیاست‌های جهانی*، ترجمه عبدالغفار محقق، مشهد، نشر ترانه
- نولته، ارنست (۱۳۸۸)، *اسلام گزایی سومین جنبش مقاومت رادیکال*، ترجمه مهدی تدینی، نشر، نشر ثالث
- هینتس، والتر (۱۴۰۰)، *تشکیل دولت ملی در ایران*، ترجمه کیکائوس جهاننداری، تهران، نشر خوارزمی

- References (In Persian)

- Ahmadi, Hamid (1998); "The Taliban: Roots, Causes of Emergence, and Factors of Growth," *Political-Economic Quarterly*, Nos. 131-132.
- Al-Habri, Tayyib (2022), *Narrative and Politics in Early Islamic Historiography: The Rightly Guided Caliphs*, translated by Mohammad Reza Moradi Tadi, Tehran, Namak Publishing.
- Anderson, Perry (2018), *Command and Bureaucracy: U.S. Foreign Policy and Its Theorists*, translated by Shapur Etemad, Tehran, Contemporary Culture Publishing.
- Bashiriyyeh, Hossein (2007), *Reason in Politics: Thirty-Five Discourses on Philosophy, Sociology, and Political Development*, Tehran, Contemporary Perspective Publishing.
- Bayat, Mohammad (2023), The Opium Economy and a Comparison of Two Taliban, *IRNA News Site*.
- Beck, Colin J. (2019), *Radicals, Revolutionaries, and Terrorists*, translated by Iraj Hemmati and Mohammad Babaei, Qom, Logos Publishing.
- Branden, S. J. F. (2018), *Ancient Religions*, translated by Fazaili, Qom, Religion Publishing.
- Clifford, Mary Louise (1992), *The Land and People of Afghanistan*, translated by Morteza Asadi, Tehran, Scientific and Cultural Publishing.
- Dozinās, Kostas (2017), *Human Rights and Empire: The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, translated by Ali Sabri Tulaei, Tehran, Tarjoman Publishing.

- Welfare States, *Knowledge*, Vol. 21, No. 172, Farvardin 1391, pp. 137-151.
- Tabatabai, Seyed Javad (2001), *An Introduction to the Theory of Iran's Decline*, Tabriz, Satoudeh Publishing.
- Tajik, Mohammad Reza, and Sharifi, Alireza (2009), Discursive Barriers to Democracy in Afghanistan, *Political Science*, Vol. 12, Summer 2009, No. 2 (46).
- Mohammadi, Yadollah, Khodavardi, Hassan, Keshishian, Garineh, and Matlabi, Masoud. (2019). Causes and Characteristics of Afghan Migration to Iran and Its Impact on Iran's National Security after the Revolution. *Approaches of the Islamic Revolution*, 13(49), 65-86.
- Mousavi, Seyed Askar (2000), *The Hazaras of Afghanistan*, translated by Asadullah Shafaei, Tehran, Simorgh Publishing.
- Nolte, Ernst (2009), *Islamism: The Third Radical Resistance Movement*, translated by Mahdi Tadini, Third Publishing.
- Omidi, Mahdi (2010), An Analysis of the Current Situation in Iran through Discourse Analysis, *Knowledge Journal*, No. 11, Summer 2010.
- Pakatchi, Ahmad, and Ghafari, Mahdi (2019), *Jihad, in the Encyclopedia of Islam*, Tehran, Daba Publishing.
- Paya, Ali (2003), *Analytical Philosophy: Issues and Perspectives*, Tehran, Tarh-e No Publishing.
- Roa, Olivier (2019), *Sacred Ignorance (The Time of Religion without Culture)*, translated by Abdollah Naseri Taheri and Somayeh Sadat Tabatabai, Tehran, Morvarid Publishing.
- Robin, Kri (2017), *The Reactionary Mind: Conservatism from Edmund Burke to Sarah Palin*, translated by Shahryar Khajian, Tehran, Qoqnu Publishing.
- Sajadi, Seyed Abdul Qayoom (1998); "The Taliban, Religion, and Government," *Political Science Quarterly*, Vol. 1, No. 1, Summer.
- Salehi Zadeh, Abdul Hadi (2011), An Introduction to Michel Foucault's Discourse Analysis; Qualitative Research Methods, *Social Culture Knowledge Journal*, Vol. 2, No. 3, Summer 2011, pp. 113-141.
- Shirkhani, Mohammad Ali, and Khushgātar Lamī, Hamid (2012), Discourse and Political Economy Performance in